

ПРОБЛЕМИ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В КОНТЕКСТІ “ПЕДАГОГІЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ” К. Д. УШИНЬСЬКОГО

У великій і багатогранній педагогічній спадщині К. Д. Ушинського виняткову цінність має його головний твір “Людина як предмет виховання” з підзаголовком “Досвід педагогічної антропології”. У грудні 1867 р., завершивши роботу над першим томом цього твору, К. Д. Ушинський підписав передмову до нього. Як зазначав Б. Г. Ананьєв, “ця дата з повною підставою може вважатися історичною для утворення педагогічної антропології й розвитку психології в педагогічному напрямі” [2, с. 21]. У цьому зв’язку Г. С. Костюк підкреслював, що “Педагогічна антропологія” Ушинського була “першою працею такого роду не тільки у вітчизняній, але й у світовій педагогічній літературі” [3, с. 18].

У розробці найважливіших проблем виховання Ушинський надавав першочергового значення обґрунтуванню мети і засобів виховання. У цьому зв’язку він зазначав: “Визначення мети виховання ми вважаємо кращим пробним каменем усяких філософських, психологічних і педагогічних теорій” [5, с. 27]. Засоби виховання мають визначатися у відповідності до поставленої мети. При цьому виникає необхідність у використанні здобутків багатьох антропологічних наук, “що вивчають тілесну або душевну природу людини і вивчають до того ж не в уявних, а в справжніх явищах” [5, с. 28].

До широкого кола таких наук Ушинський відносив анатомію, фізіологію і патологію людини, психологію, логіку, філологію, географію, статистику, політичну економію, історію. Тому людина як предмет виховання в “Педагогічній антропології” Ушинського “розкривається сукупністю багатьох наук, які належать різним галузям природознавства, психології, філософії та історії” [1, с. 6].

На основі глибокого аналізу численних філософських, історичних, фізіологічних, психологічних і педагогічних досліджень Ушинський у другому томі “Педагогічної антропології” розкрив своє розуміння мети виховання і педагогічних засобів її досягнення. Головною метою виховання він уважав підготовку дитини до “вільної улюбленої праці”, а найціннішими засобами її досягнення – ігрову діяльність, працю, навчання і саме життя дітей.

Цілісний процес виховання К. Д. Ушинський окреслив одним реченням: “Якщо всі ці чотири діячі – ігри, роботи, навчання і, нарешті, саме шкільне або сімейне життя дитини – спрямовані до однієї і тієї самої мети вивести людину на шлях вільної улюбленої праці, поставивши її вище від насолод і страждань, так, щоб на користування першими вона дивилася, як на прикрасу головного, насолоду відпочинку, а на другі як на прикри перешкоди, які треба подолати, щоб працювати; якщо, говоримо ми, до цієї мети будуть спрямовані всі виховні сили, *то вона не може бути не досягнута*, бо досягти її означає тільки дати можливість правильно, не відхиляючись убік, розвинути в природній основі душі” [4, с. 406]. На нашу думку, *це речення є найістотнішим і найважливішим узагальненням у розумінні процесу виховання в усій історії світової педагогічної думки.*

Могутнім засобом виховання, “який виробило само людство і в якому через це виявилась непідробно істинна потреба людської природи”, К. Д. Ушинський уважав гру. В ігровій діяльності “формується всі сторони душі людської, розум людини, її серце та її воля, і якщо кажуть, що ігри передрікають майбутній характер і майбутню долю, то це вірно в двоякому розумінні: не тільки у грі виявляються нахили дитини та відносна сила її душі, але сама гра має великий вплив на розвиток дитячих здібностей і нахилів, отже, і на її майбутню долю” [6, с. 332].

Традиційною в педагогіці вважається думка, що наступним після ігор видом діяльності дітей є навчання. Але педагогічна спадщина Ушинського переконує в тому, що між грою і навчанням, а також між грою і працею є перехідна форма у розвитку дитячої діяльності. “До гри безпосередньо прилягають дитячі неучбові заняття, і тому

не можна власне сказати, де починається заняття і закінчується гра: копання грядок, садіння квітів, шиття плаття ляльці, плетіння кошика, малювання, оправляння книжок, столярська робота є такою ж мірою ігри, якою і серйозні заняття” [6, с. 333].

Ігри та ігри-роботи являють собою найбільш типові форми вільної діяльності дитини, діяльності без будь-якого зовнішнього примусу. Шкільне навчання це діяльність, до якої дитину спонукає учитель. Перехід до такої діяльності вимагає від дитини великого напруження, що може сприяти успішному розвитку вольових якостей характеру. Саме в процесі навчання в дітей має виховуватись почуття обов’язку. “Приучування до виконання обов’язку таке дорогоцінне, що якби педагогіці вдалося перетворити все початкове навчання в цікаву для дитини гру, то це було б великим нещастям для вихованця” [6, с. 333]. “Зробити навчальну роботу по можливості цікавою для дитини і не перетворити цю роботу в розвагу – це одне з найважливіших і найважливіших завдань дидактики” [6, с. 334]. К. Д. Ушинський уважав, що всі роботи, доступні для дітей, мають увійти в школи і стати необхідним засобом виховання. Поки це не стане реальністю, доти “виховання не матиме і половини того впливу на характери, долю та щастя людей, який воно могло б мати” [6, с. 333]. Тому педагогічні колективи загальноосвітніх шкіл мають докладати наполегливих зусиль для реалізації завдань трудового виховання учнів на основі найважливіших положень “Педагогічної антропології” К. Д. Ушинського.

Список використаної літератури

1. Ананьев Б. Г. “Педагогическая антропология” К.Д. Ушинского и ее современное значение / Б. Г. Ананьев // Вопросы психологии. – 1969. – №2. – С. 3–14.
2. Ананьев Б. Г. Структура индивидуального развития как проблема современной педагогической антропологии / Б. Г. Ананьев // Советская педагогика. – 1968. – №1. – С. 21–31.
3. Костюк Г. С. Прогрессивные психологические идеи педагогической антропологии К. Д. Ушинского / Г. С. Костюк // Советская педагогика. – 1974. – №2. – С. 18–28.
4. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. – Т. 1 / К. Д. Ушинський. – К. : Радянська школа, 1983. – 489 с.
5. Ушинський К. Д. Твори: У 6-ти т. – т. 4 / К. Д. Ушинський. – К. : Радянська школа, 1952. – 520 с.
6. Ушинський К. Д. Твори: У 6-ти т. – т. 6. / К. Д. Ушинський. – К. : Радянська школа, 1952. – 616 с.

Габрієлла Галамбош

ПОЛІТЕХНІЗМ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП ПІДГОТОВКИ ШКОЛЯРІВ ДО МАЙБУТНЬОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність проблеми політехнічної освіти школярів визначається важливістю розробки методолого-теоретичних основ трудового виховання підростаючого покоління як цілеспрямованої педагогічної взаємодії з метою формування трудової свідомості особистості, її здатності до продуктивної творчої праці та сходження до високих інтелектуальних і моральних якостей.

Політехнічна освіта в школі, одна з найважливіших складових частин виховання, передбачає ознайомлення учнів у теорії і на практиці з основними науковими принципами сучасного виробництва й особливостями громадських і виробничих відносин, ефективного трудового виховання, формування трудових умінь і навичок, професійну орієнтацію учнів, сприяє свідомому вибору трудового шляху, створює основу, фундамент подальшої професійної підготовки.